

אמנות ההישרדות

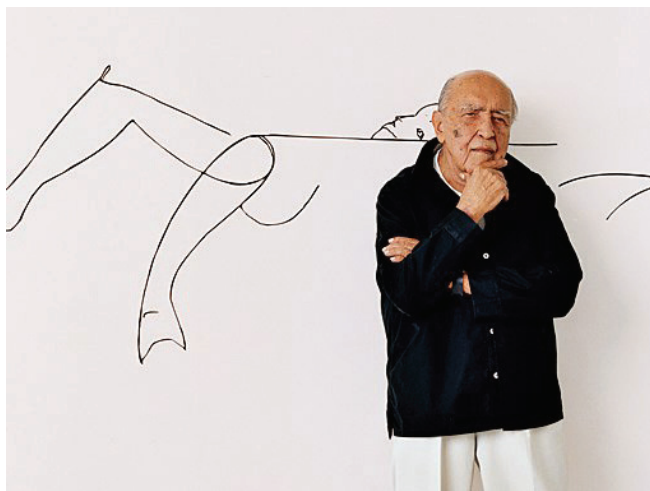
אוסקר נימאייר דה
למיידה נימאייר סורס
פילון

ד"ר הילית מזור

אוסקר נימאייר - אחד האדריכלים המשפיעים ביותר על אדריכלות המאה העשרים, מת באופן מפתיע והוא בן מאה וארבע בלבד. למעשה, אין כמעט אדריכל בעולם שלא הושפע ממנו בדרך זו או אחרת. הדבר נובע מהיקף עבודותיו, אופנות הזמן המתחלפות ויכולת היצירה הבלתי נדלית של אחד האדריכלים הבוודים בעולם שזכו לתכנן עיר בירה על כל בנייניה הציבוריים. מקורות ההשראה של נימאייר היו לה-קורבוזייה שבמשרדו הוא עבד בתחילת דרכו, ולוציו קוסטה - חלוץ האדריכלות המודרניסטית בברזיל שהיה שותפו של נימאייר לתכנון העיר ברזיליה

מימין: בניין הקונגרס בעיר ברזיליה, שתוכננה על בנייניה הציבוריים בשנות השישים על ידי אוסקר נימאייר ושותפו לזכייה בתחרות - לוציו קוסטה. **בעמוד השמאלי, למעלה:** מוזיאון אוסקר נימאייר לאמנות יפנית, קורטיבה, ברזיל

Above: Oscar Niemeyer Museum for Japanese Art, Curitiba, Brazil.

Right page: The National Congress House, Brasilia.

אדריכלים מתחילים בדרך כלל את דרכם בתוך תקופה סגנונית אחת, מתפתחים בתוכה מספר שנים, ואחר כך מצליחים או לא, להתאים את עצמם לתהפוכות הזמן. רוב האדריכלים - גם הטובים שבהם - מדשדשים עוד מספר שנים ואחר כך קמלים; אחרים מוצאים את עצמם מחוץ למשחק בהעדר יכולת להשתלט על חידושים טכנולוגיים (למשל, תוכנות מחשב חדישות), חלקם אינם מעוניינים להתגמש וממילא נותרים חסרי פרנסה; ורק מעטים מצליחים לגבש ראייה ביקורתית התורמת להיווצרות סגנון חדש.

כיצד האדריכל הברזילאי הוותיק הצליח לגבש סגנון אישי מובהק, ולשמר אותו לאורך כשמונים שנות יצירה, כאשר המילייה הטכנולוגי, החברתי, המדיני והאדריכלי השתנה סביבו בצעדי ענק?

הראיונות שנימאייר העניק למראייניו השונים במהלך ההיסטוריה מככבים בשפע בכתבי עת ברחבי העולם, ולאחר מותו באופן גובר באתרי האינטרנט, כשבכולם חוזר על עצמו הציטוט הרומנטי: "I am not attracted to straight angles or to the straight line, hard and inflexible, created by man. I am attracted to free-flowing sensual curves. The curves that I find in the mountains of my country, in the sinuousness of its rivers, the waves of the ocean, and the body of a beloved woman" כלומר - זוויות וקווים ישרים אינם מעניינים אותי... אני נמשך לקווים טבעיים, חופשיים וזורמים כמו פיתול של נהר, גלי-הים, או גופה של אשה אהובה..."

המבואה ב"שער 3" של אודיטוריום איברקוארה, ברזיל. אחד הביטויים החזקים להשתחררותו של נימאייר מכבלי המודרניזם שכה נגד את אופיה הרומנטי של יצירתו

כך גם מגדלי הליבה (שלא נבנו) בכיכר המדינה, ופרויקט נורדייה שלא נבנה מטעמי יזמות, אך תוכניתו העניקה לגיטימציה לבניית דיזנגוף סנטר על מגדליו הגבוהים. בכל מקרה, נוכחותו של נימאייר בארץ העניקה משנה תוקף להשפעתו על האדריכלים הישראלים, ולמים, גם על כל נושא הבנייה לגובה.

האדריכל המושפע ביותר מנימאייר היה, כמובן, דויד רזניק (גם הוא יליד ברזיל), שעבד בתקופת לימודיו בשנות הארבעים במשרדו של נימאייר בריו דה זנירו. רזניק שנפטר באופן מפתיע כמעט באותה עת (והוא רק בן 88), תכנן את יד-קנדי בירושלים בהשראה בולטת של הקתדרלה של ברזיליה, אך השפיע באופן מפתיע על נימאייר, כאשר זה תיכנן לאחר כעשור את קזינו דה מדרייה בפורטוגל. קווים בולטים של נימאייר בולטים גם במלון הייטט ובאוניברסיטה המורמונית בירושלים הנחשבת לאחד המבנים היפים בארץ.

אדריכלים אחרים שלא התביישו להעתיק מנימאייר היו: אריה אלחנני שעטף בשנת 1969 בקונסטרקציה צורנית את בית הכנסת הגדול בתל אביב, תוך דימיון בולט לבניין משרד המשפטים בברזיליה; אריה שרון ובנו אלדר (אבא של ארד) ש"השקיעו" בבנק ישראל את חתר בנייני ההייקף של כיכר המדינה; ובל' לקפח אף אחד - גם משה ספדיה שהשתמש ב"פיילה" של בניין הקונגרסים בברזיליה, כקישוט על גג טרמינל 3 בשדה התעופה בן גוריון.

נימאייר נימק את הצורך בבנייה לגובה כאמצעי לשימור השטחים הפנויים - אולם העיקרון הזה ממש היווה אבן רועץ בתכנון העיר ברזיליה שהוכרזה על ידי אונסק'ו כאתר מורשת עולמית; עיר יפה שיש בה הכל חוץ מעירוניות: מבני ממשל צורניים, אנדרטאות, כנסיות, בתי משפט ומוזיאונים - שמוטיבים מהם "מצוטטים" מאז בנייתם ב-1960, כמעט בכל פרוייקט בולט בעולם.

במתחם שלוש הרשויות מצויות למעשה עבודותיו המרשימות ביותר של נימאייר: הרשות המחוקקת הכוללת את בניין הסנאט ובית הנבחרים, הרשות המבצעת הכוללת את משרדי הממשלה, והרשות השופטת הניצבת מעליהם - כולם נועדו להאדיר את מקבלי ההחלטות במחיר גימוד האדם באשר הוא, ותוך תרומה משמעותית לטיפוח האגו הלא קטן של נימאייר וכל מעתיקיו באשר הם.

Gate 3 - Ibirapuera Park Auditorium, Brazil
One of Niemeyer's prominent expressions of his release from the restraints of modernism, so contrary to the romantic nature of his creation

הצורני של תחילת דרכו חוזר להיות דומיננטי כאמצעי לביטוי מודעותו לאקלים באמצעות אמצעי הצללה ואיזורור בהתאם לתפיסתו המיוחדת את מטרת האדריכלות המודרניסטית שעל ברכיה הוא התחנך.

הפרוייקטים הצורניים איפשרו לנימאייר (ולכל אלה שהולכים עד היום בעקבותיו) להישאר בקידמת הבמה - הבולטים בהם מוזיאון אוסקר מאייר לאמנות יפנית, האודיטוריום באיברקוארה, ואתר הזיכרון לאמריקה הלטינית שבו גם מופיעה (דרך אגב) גירסה משופרת של "היד" של לה-קורבוזיה מצ'ינגיאר.

הפרוייקטים שנימאייר קידם כאשר שהה בארץ במשך כשישה חודשים בשנת 1964, קודמו על ידי הבעלים של מלונות דן - יקותיאל פדרמן (שאת ביתו הפרטי הוא תכנן), ושר השיכון דאז יוסף אלמוגי, שלא ממש האמין ביכולתם היצירתית של אדריכלי ישראל והפקיד את נימאייר על תכנון "עיר הנגב".

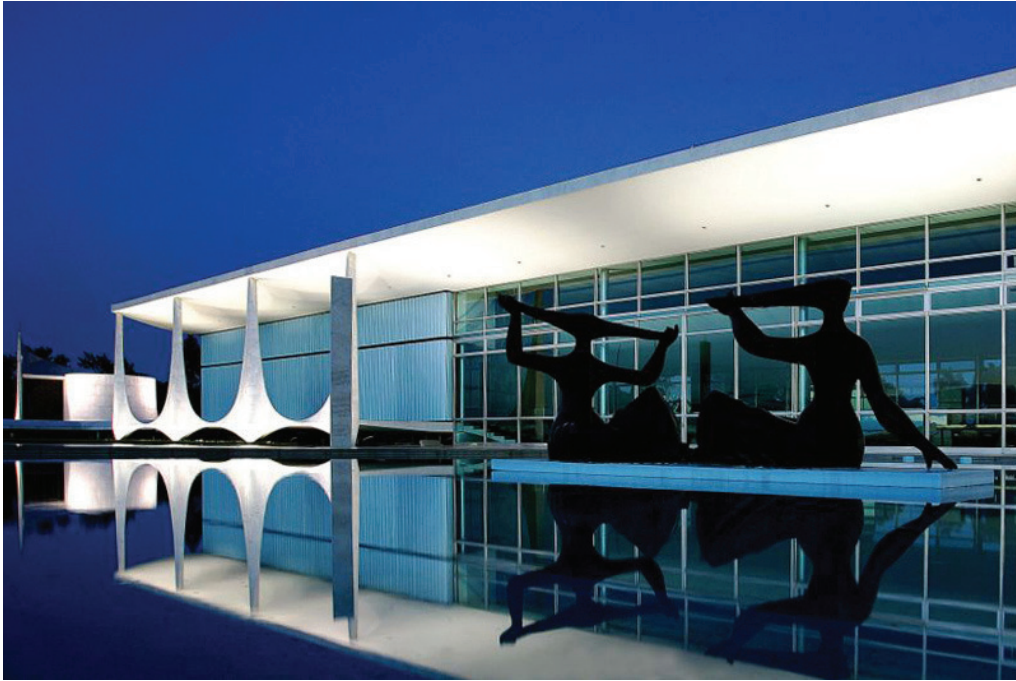
עבודותיו של נימאייר בישראל עוררו בשעתו מחלוקת, בעיקר בשל התעלמותן ההפגנתית מקו הרקיע הנמוך שאיפין את ישראל של שנות השישים. הדבר בלט במיוחד באוניברסיטת חיפה שהפירמידה הפוכה שתוכננה בה, ואשר היתה אמורה להקנות לקמפוס המשעמם מעט ייחודיות, לא נבנתה מטעמי תקציב.

הרזומה המקצועי של אוסקר נימאייר, שהתעקש להמשיך ולהשתתף (ולזכות) בתחרויות אדריכליות כמעט עד יום מותו, יכול לפאר בקלות כמה מאות משרדי אדריכלים. אולם עבודתו הבולטת הראשונה - כנסיית סיינט אסיטי בפמפולה, ברזיל - הייתה הכל חוץ ממודרניסטית. השתתפותו כנציג ברזיל בתכנון בניין האו"ם בניו-יורק לצד לה-קורבוזיה, יצרה אצלו מעין פיצול אישיות פנימי שנפתר באמצעות שילוב מעניין בין דמותו הרומנטיסטית כאדריכל והאידיאולוגיה המודרניסטית הקשוחה.

ואכן, כאשר בוחנים את עבודותיו לאורך כשמונים שנות יצירה(!), ניתן לאתר בקלות שילוב סגנוני מעניין בין מבנה פונקציונלי מובלק - (מהמילה בלוק) - בדרך כלל מלבני ורק לעתים רחוקות עגול - כשלידו או סביבו נספחת קונסטרוקציה צורנית המצליחה להקנות כמעט לכל מבנה שלו אטרקטיביות על-סגנונית. הדבר בולט לעין בעבודותיו משנות החמישים והשישים, אך קיים באופן סמוי בכל עבודותיו, המקבלות תפנית מעניינת בתקופה הפוסט-מודרנית ששיחררה אותו (כמו את כולם) מהמחויבות הכפויה לקו הישר.

בתקופה זו נימאייר נוטש לכאורה את הקשיחות המודרניסטית המלבנית אך לא את עקרונותיה. הקו

בנייני ממשל בעיר הבירה ברזיליה, שתוכננה על ידי נימאייר ולוציו קוסטה בתחילת שנות השישים.
למעלה: "ארמון השחר" - מעונו הרשמי של נשיא ברזיל.
למטה: בית המשפט העליון.
 בעמוד השמאלי **למעלה:** "ארמון הקשתות" - המשרד לענייני חוץ.
למטה: בניין משרד המשפטים

Governmental buildings in Brasilia - the capital of Brazil designed in the sixties by Niemeyer and Lucio Costa with whom he won the competition.

Top: Palace of the Arches - Foreign affairs Ministry.

Bottom: Ministry of Justice.

Right page, top: Palace of the Dawn – the official presidential residency.

Below: Palace of Justice

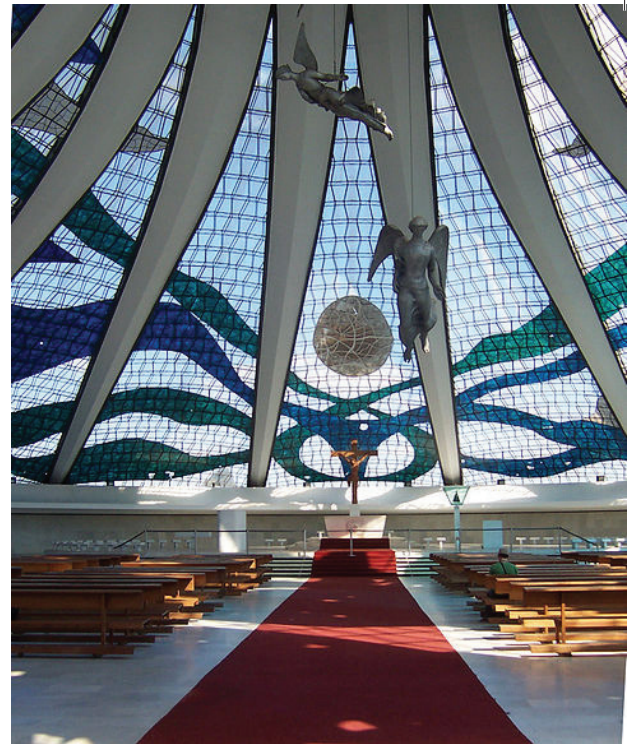
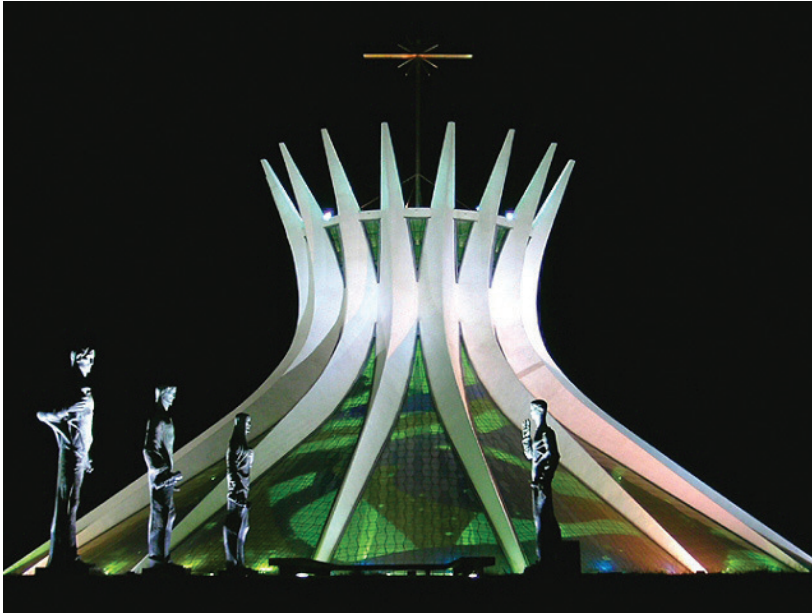

Above: Yad Kennedy, Jerusalem. Memorial site designed by David Resnik, inspired by the Brasilia Cathedral (left page, above), yet, interestingly - its straight columns influenced Niemeyer himself when in 1976, he designed the Madeira Casino Hotel in Portugal (below).
Left page, bottom: The Rectory building at the University of Brasilia, its similar retreating section implemented by Niemeyer in the Kikar HaMedina peripheral buildings, as well as by Arie and Eldar Sharon in the design of the Bank of Israel building in Jerusalem

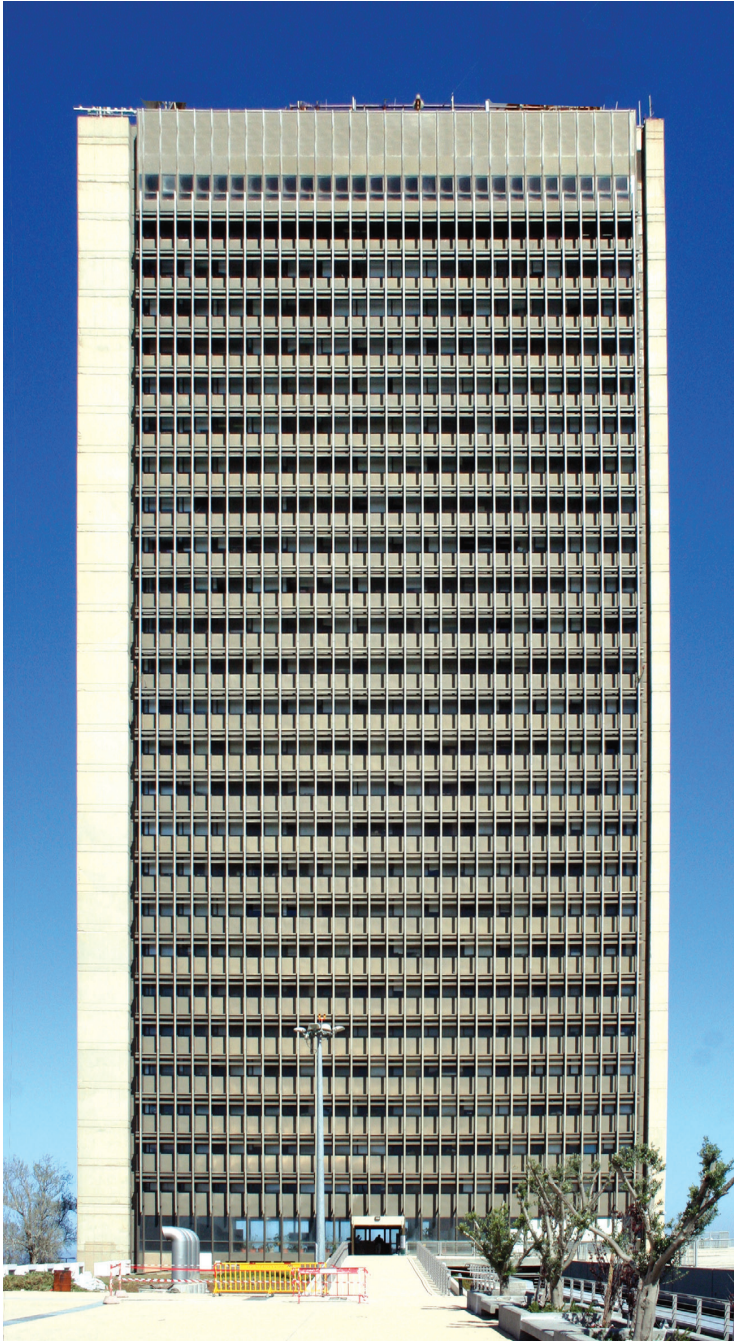
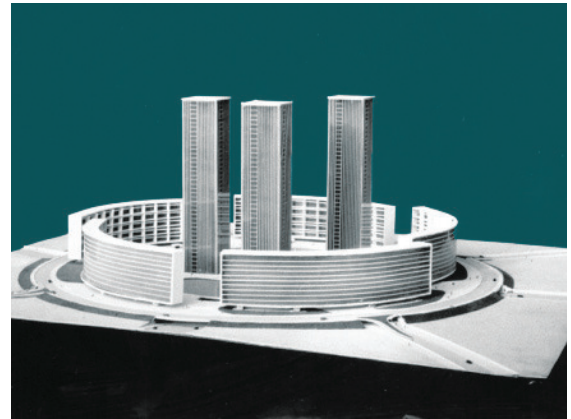
למעלה: יד קנדי בירושלים. אתר הנצחה שתוכנן על ידי דוד רזניק, בהשראה הקתדרלה של ברזיליה (בעמוד השמאלי, למעלה). מעניין לציין, ששישור עמודי ההיקף השפיע על נימאייר עצמו כאשר תכנן את מלון קזינו מדריה בפורטוגל בשנת 1976 (למטה).
בעמוד השמאלי למטה: בניין הרקטור של אוניברסיטת ברזיליה, שהחתך המדורג שלו יושם על ידי נימאייר בשנת 1964 בבנייני ההיקף של כיכר המדינה, והשפעתו ניכרת בבירור גם בבניין בנק ישראל שתוכנן על ידי אריה ואלדר שרון

למעלה: הדגם הראשוני של כיכר המדינה כלל מגדלי מגורים בסגנון "עיר הנגב", אבל הפוך (בעמוד הבא, למעלה).
מימין באמצע: בית הכנסת הגדול בתל אביב - נעטף על ידי אדריכל אריה אלחנני בקונסטרוקציה צורנית בהשפעת סגנון הבנייה של נימאייר.
למטה: אוניברסיטת חיפה. אף אדריכל ישראלי לא היה מקבל היתר לבנות מבנה מתנכר שכזה על פסגת הכרמל.
בעמוד השמאלי, למעלה: עיר הנגב שתוכננה על ידי נימאייר ביוזמת שר השיכון דאז יוסף אלמוגי, שלא האמין ביכולתם של האדריכלים הישראליים.
בעמוד השמאלי, למטה: הווילה של משפחת פדרמת ליד מלון אכדיה בהרצליה, מאוימת כיום בהריסה בשל בנייתה בניגוד לתב"ע המתירה בנייה לצורכי תירות בלבד

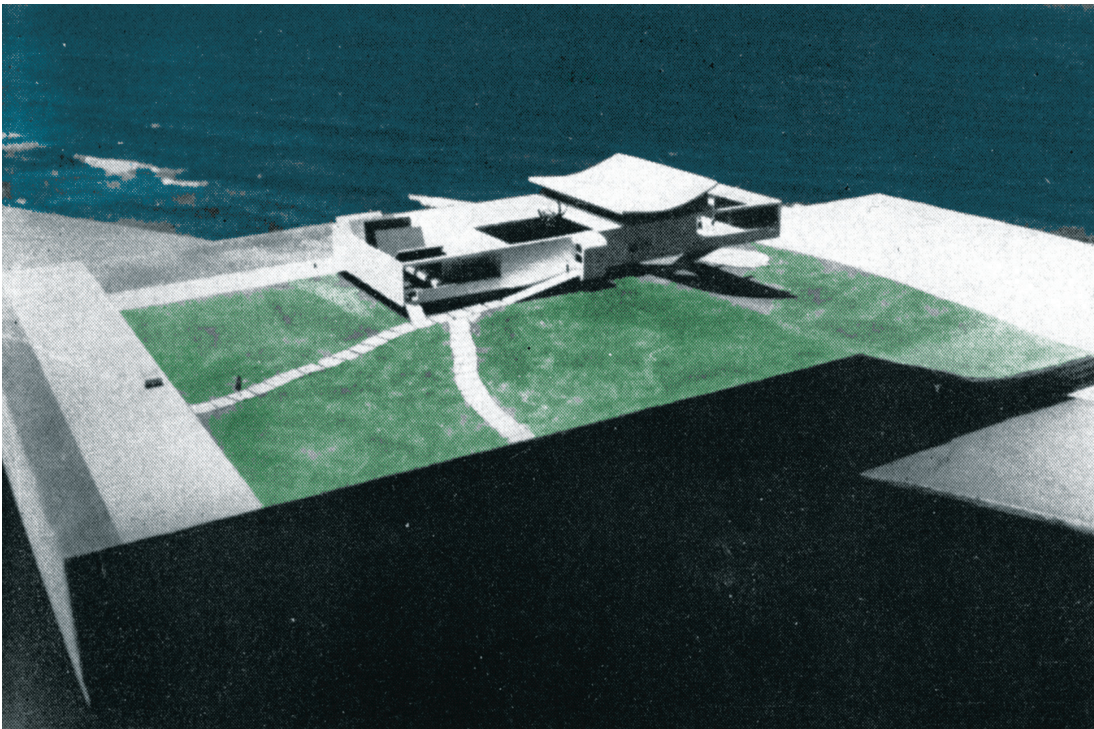
Top: Model of Kikar Hamedina, Tel Aviv.

Middle, right: The Great Synagogue in Tel Aviv by architect Arieh Elhanani was wrapped in a formal construction similar to Niemeyer's style.

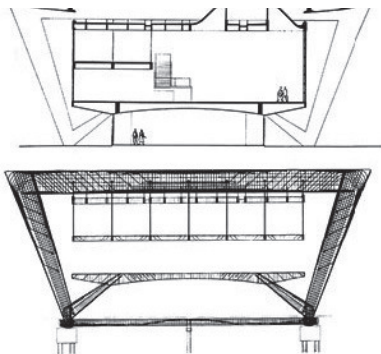
Bottom: Haifa University - no Israeli architect would have received permission to erect such an alienating tower on top of the Carmel.

Left page, top: The Negev City, which was never built, indicating the Minister of Housing's lack of confidence in Israeli architects.

Bottom: Villa Federman near the Herzeliya shore - threatened with demolition as it was not built in accordance with its intended purpose

המוזיאון בריו דה ז'נירו - דוגמה קלאסית לסגנון המשולב של נימאיר. למטה החתך המדגים את המעטפת הצורנית העוטפת מבנה מלבני

confirmed his influence on Israeli architects and later on the whole question of high-rise buildings as well.

The architect most influenced by Niemeyer was David Resnik (also Brazilian born), who while studying architecture worked during the forties in Niemeyer's office in Rio de Janeiro. Resnik, who unexpectedly died almost at the same time (only 88 years old), designed the Kennedy memorial site in Jerusalem, which was obviously inspired by the Brasilia Cathedral, but which, surprisingly, influenced Niemeyer himself when a decade later, he designed the Casino Madeira in Portugal.

Niemeyer's prominent lines are also evident in the Hyatt Hotel and the Mormon University in Jerusalem, considered one of the most beautiful buildings in Israel.

Other architects who unashamedly "copied" Niemeyer were: Arie Elhanani who in 1969 enveloped the Great Synagogue in Tel Aviv with a formal structure that bore a striking resemblance to the Ministry of Justice building in Brasilia; Arie and Eldar Sharon, who embedded the typical section of the Kikar Hamedina peripheral buildings in the Bank of Israel building; and, not to leave anyone out – Mosh Safdie, who used the "paila" of the Congress Building in Brasilia to decorate the Terminal 3 roof at Ben Gurion Airport.

Niemeyer explained the need for high buildings as a way to conserve open space – ironically the principle that is actually an obstacle to the functioning of the city of Brasilia as a city - a beautiful city - which was declared a World Heritage Site by Unesco - that has everything but urbanism: formal government buildings, monuments, churches, court houses, and museums – motifs of which have been "quoted" ever since their construction at the beginning of the 60's in almost every prominent project in the world.

By the way, Niemeyer's most impressive works in the complex of the three jurisdictions - the Senate and the House of Representatives, the Executive Ministry, and the Judicial Authority – all intended to magnify decision-makers at the price of dwarfing man, a significant contribution to enhancing Niemeyer's considerable ego, as well as that of all his imitators.

The museum in Rio de Janeiro
a classic example of Niemeyer's combinative style whereby a massive structure is wrapped in a formal construction

